

Lekcja: Referendum – jak to działa?

Cele lekcji i kryteria sukcesu:

CEL	ODPOWIADAJĄCE CELOWI KRYTERIUM
Dowiem się, jaką rolę pełni referendum w polskim systemie politycznym.	Znam pojęcie demokracji bezpośredniej, wiem, że referendum jest jej formą. Podaję przykłady zastosowania referendum w ważnych, historycznych momentach rozwoju naszego kraju.
Zrozumiem potrzebę udziału w referendum.	Wiem, jak referendum łączy się z moimi obywatelskimi prawami i obowiązkami. Potrafię odpowiedzieć na pytanie „Dlaczego powinienem/powinnam lub nie powinienem/nie powinienam głosować w referendum?”.
Poznam i zrozumieć różnicę między rodzajami referendum ogólnokrajowych.	Potrafię wymienić trzy rodzaje referendum ogólnokrajowych w Polsce oraz krótko je scharakteryzować z naciskiem na prawo do ich zarządzenia oraz na obszary, których nie można poddać pod głosowanie w referendum.
Będę potrafił/potrafiła scharakteryzować istotę referendum lokalnego w Polsce.	Wiem, kto posiada prawo inicjatywy oraz w jakich sprawach może odbyć się referendum lokalne.

Czas trwania: 45 min.

Przebieg zajęć:

Zadanie pytania wprowadzającego w tematykę, przedstawienie celów (5 min)

Zapytaj klasę, co to jest demokracja bezpośrednia. Jaka jest współcześnie najbardziej znana jej forma?

Na środku tablicy zapisz słowo „referendum”. Poproś uczniów i uczennice o podanie skojarzeń związanych z tym słowem. Każde skojarzenie zapisuj obok poprzedniego tak, aby było miejsce na dodanie kolejnych słów. Zapisz ok. 10-15 skojarzeń. Następnie poproś, aby każdy podszedł do tablicy i zaznaczył kropkami te skojarzenia, które są jego/jej zdaniem najbardziej adekwatne do terminu „referendum” (każdy może wykorzystać 3 kropki). Podsumuj ćwiczenie i upewnij się, że wszyscy rozumieją omawiany termin.

Przedstaw cele zajęć znajdujące się na początku scenariusza.

Zadanie 1: (15 min)

W tym zadaniu możesz wykonać obie jego części lub tylko część drugą – w zależności od tego, jaką ilością czasu dysponujesz.

Część 1:

Podziel klasę na 4 grupy i każdej rozdaj załącznik 1. Zadaniem każdej grupy jest dopasowanie nazw referendum do ich opisów. Grupy ze sobą konkurują, a wygrywa ta, która jako pierwsza zrobi to prawidłowo. Następnie zapytaj uczniów i uczennice, czy wiedzą, jakie były wyniki referendum oznaczonych numerami 1-3, które z nich były ważne (wiążące) i dlaczego. Zapytaj, jaka jest różnica między referendum nr 1-3 a referendum nr 4 (ogólnopolskie vs lokalne). Wskaż, że referenda nr 1-3 to były wszystkie referenda ogólnopolskie, jakie odbyły się po 1989 roku.

Część 2:

Podziel klasę na 4 grupy (lub wykorzystaj podział z Części 1). Rozdaj każdej grupie załącznik 2 (inny wariant dla każdej z grup) i załącznik 3 (taki sam dla wszystkich). Zadanie polega na wcieleniu się w członków i członkinie komitetu przygotowującego referendum. Każda grupa przygotowuje inny rodzaj referendum – ogólnokrajowe (w szczególnej sprawie; w sprawie ratyfikacji umowy międzynarodowej; konstytucyjne) oraz lokalne.

Poinformuj uczniów i uczennice, że powinni:

1. Na podstawie porównania załączników 2 i 3 określić, jakiego rodzaju referendum mają przygotować (wskazać prawidłową nazwę „swojego” referendum). Wskaż, że nazwy referendum podane są w tytułach materiałów w Załączniku 3.
2. Z załącznika 3 wybrać ustawodawstwo odpowiadające rodzajowi referendum, jaki otrzymali w danej grupie.
3. Na podstawie wybranego ustawodawstwa odpowiedzieć na pytania zawarte w załącznikach.

Wyjaśnij, że każda grupa (z wyjątkiem grupy, która otrzyma referendum lokalne) może podzielić się na dwie podgrupy, z których jedna będzie analizować fragmenty Konstytucji RP, a druga ustaw.

Pozostaw grupom około 5-7 minut na przygotowanie się. W tym czasie grupy spisują na flipchartach odpowiedzi na pytania z załącznika 2 (poproś, aby zrobiły to skrótowo, ale starannie – tak, aby po zajęciach można je było zawiesić na ścianie lub zrobić im zdjęcia). Następnie poproś, aby każda grupa zaprezentowała na forum (–maksymalnie przez 2 min.) referendum, którym się zajmowała.

Zadanie 2: (10 min)

Zawieś w widocznym i łatwo dostępnym miejscu plan Waszej gminy/powiatu/województwa/miasta (postaraj się, aby był to teren, z którym uczniowie i uczennice są szczególnie związani i potrafią o nim rozmawiać). Wyjaśnij, że referendum lokalne odbywa się w różnych regionach Polski i jest instrumentem, który umożliwi lokalnej społeczności wpływanie na decyzje i prace samorządów.

Rozdaj każdej osobie po jednej karteczce samoprzylepnej. Następnie wyjaśnij, że każdy powinien wczuć się w rolę mieszkańca lub mieszkanki terytorium, które przedstawia plan. Zadaniem uczestników i uczestniczek jest zapisanie na karteczce kwestii lokalnej związanej z omawianym terenem, którą można poddać pod referendum. Ważne jest, aby każdą propozycję umiejscowić w

przeznaczenia planu – np. sprawę odwołania wójta/burmistrza/prezydenta – tam, gdzie znajduje się siedziba władz; sprawę likwidacji lokalnej szkoły – przy zaznaczonym budynku szkoły itp.

Pamiętaj, aby poinformować młodzież, że przedmiotem referendum lokalnego mogą być tylko kwestie leżące w kompetencjach samorządów (np. za pomocą referendum lokalnego można rozstrzygnąć losy konkretnej placówki szkolnej w danej miejscowości, jednak nie można decydować w kwestii pójścia sześciolatków do szkoły). Wynik referendum musi być też zgodny z prawem (np. nie jest możliwe ustalenie w drodze referendum postawienia bramki i pobierania opłat za korzystanie z lokalnej obwodnicy). Zwróć też uwagę, że przedmiotem referendum nie mogą być kwestie, które już są w toku (np. budowa hali sportowej, która już się rozpoczęła).

Podsumuj zadanie. Możesz podać kolejne przykłady kwestii, których nie można poddać pod głosowanie w referendum lokalnym.

Zadanie 3: (15 min)

Podziel młodzież na dwójki (jeśli liczba osób będzie nieparzysta, może być jedna trójka). Zadaniem każdej pary lub trójki jest ustalenie i wypisanie argumentów „za” i „przeciw” referendum.

Następnie połącz uczniów i uczennice w czwórki (po dwie pary razem) i poproś o wymianę argumentów i ewentualne uzupełnienie notatek. W kolejnym etapie czwórki łączą się w ósemki i wymieniają uwagami, a później ósemki w szesnastki, ponownie wymieniając poglądy.

W końcowej fazie pozostają dwie grupy, które przytaczają swoje argumenty. Zadbaj o to, aby spisać na tablicy lub flipcharcie wszystkie argumenty „za” i „przeciw”. Podsumuj zadanie i zapytaj, czy argumenty „przeciw” można w jakiś sposób podważyć.

Zadanie dodatkowe w ramach podsumowania (jeśli wystarczy czasu):

Zaprezentuj grupie różne przedmioty, np. klucze, świnke skarbonkę, menu z restauracji, kawałek kredy. Następnie poproś, aby uczniowie i uczennice stworzyli odpowiadające im metafory na zasadzie: „referendum jest jak klucze, ponieważ...” (np. „referendum jest jak klucze, ponieważ otwiera nowe możliwości” lub „referendum jest jak menu, ponieważ daje wybór”).

Praca domowa (do wyboru):

1. Sprawdź, co to jest demokracja elektroniczna oraz w jakich krajach próbowano ją wdrażać. Jakie są „za” i „przeciw” jej stosowaniu? Jak wyobrażasz sobie jej zastosowanie w Polsce – w warunkach ogólnopolskich i lokalnych?
2. Sprawdź, czy w Twoim regionie odbyły się jakieś referenda. Czego dotyczyły? Jak przebiegały? Jaki był ich rezultat?

Załącznik 1

Przeczytaj fragmenty artykułów dotyczących różnych polskich referendów. Dopasuj odpowiednią nazwę do każdego referendum.

Rodzaje referendum			
referendum w sprawie przyjęcia ustawy zmieniającej Konstytucję RP	referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej	referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa	referendum lokalne
1	<p>W ogólnonarodowym referendum, które odbyło się 25 maja 1997 roku, 52 procent głosujących opowiedziało się za nową ustawą zasadniczą. Do urn udało się niemal 43 procent uprawnionych. Nowa konstytucja została uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe 2 kwietnia 1997 roku. Prace nad nią trwały 8 lat.</p> <p>Źródło: polskieradio.pl (http://www.polskieradio.pl/39/248/Artykul/611561,Referendum-konstytucyjne).</p> <p>Pytanie referendalne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czy jesteś za przyjęciem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r.? 		
2	<p>18 lutego 1996 roku odbyły się dwa referenda: o powszechnym uwłaszczeniu obywateli (zarządzone przez ówczesnego prezydenta Lecha Wałęsę 29 listopada 1995 r.) i tzw. prywatyzacyjne – o niektórych kierunkach wykorzystania majątku państwowego (zarządzone przez Sejm 21 grudnia 1995 r.). Oba ze względu na zbyt niską frekwencję okazały się niewiążące.</p> <p>Źródło: lex.pl (http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/od-1989-r-polacy-wypowiadali-sie-w-referendach-cztery-razy).</p> <p>Pytania referendalne:</p> <p>Referendum prywatyzacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Czy jesteś za tym, aby zobowiązania wobec emerytów i rencistów oraz pracowników sfery budżetowej, wynikające z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, były zaspokojone z prywatyzowanego majątku państwowego? 3. Czy jesteś za tym, aby część prywatyzowanego majątku państwowego zasilila powszechne fundusze emerytalne? 4. Czy jesteś za tym, aby zwiększyć wartość świadectw udziałowych Narodowych Funduszy Inwestycyjnych przez objęcie tym programem dalszych przedsiębiorstw? 5. Czy jesteś za uwzględnieniem w programie uwłaszczeniowym bonów prywatyzacyjnych? <p>Referendum uwłaszczeniowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czy jesteś za przeprowadzeniem powszechnego uwłaszczenia obywateli? 		
3	<p>Dziesięć lat temu, 7-8 czerwca 2003 roku Polacy głosowali w referendum akcesyjnym na rzecz przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Za wejściem Polski do Unii Europejskiej opowiedziało się 77%, zaś przeciwnych było 23%. Referendum było wiążące, bo frekwencja przekroczyła wymagany konstytucyjny próg i wyniosła 59%.</p> <p>Źródło: schuman.pl (http://schuman.pl/pl/fundacja/historia-fundacji-schumana/referendum-akcesyjne-do-unii-europejskiej).</p>		

	<p>Pytanie referendalne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czy wyraża Pani/Pan zgodę na przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej?
4	<p>Referendum [...] będzie dotyczyć ważnych dla miasta spraw związanych z przyszłością i rozwojem Wrocławia.</p> <p>„Jest kilka ważnych spraw dla Wrocławia o wymiarze referendalnym. Dotyczą one bliższej i dalszej przyszłości naszego miasta. Chciałbym wokół nich zorganizować dyskusję społeczną, a następnie zapytać o nie wrocławian we wrześniu. Wybory i referenda to święto demokracji, zachęcam wrocławian, by wzięli w nim udział” – mówi prezydent Wrocławia Rafał Dutkiewicz.</p> <p>Źródło: wroclaw.pl (http://www.wroclaw.pl/bedzie-referendum-zdecydowali-radni).</p> <p>Pytania referendalne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czy jesteś za ochroną historycznego centrum Wrocławia poprzez stopniowe ograniczanie ruchu samochodowego w centrum, czyli na obszarze Parku Kulturowego „Stare Miasto”? 2. Czy jesteś za tym, aby w przyszłości we Wrocławiu powstało metro? 3. Czy jesteś za tym, aby w przyszłości Wrocław ubiegał się o organizację imprez kulturalnych i sportowych o znaczeniu międzynarodowym, takich jak Europejska Stolica Kultury 2016 i World Games 2017? 4. Czy jesteś za zwiększeniem nakładów na rewitalizację kamienic oraz wnętrz międzyblokowych i podwórek?

Załącznik 2

Jesteście grupą posłów i posłanek należących do partii mającej 1/3 miejsc w parlamencie. Od pewnego czasu nurtuje Was pewna kwestia związana z wolnościami i prawami osobistymi obywateli i obywaterek RP. Sprawa wydaje się Wam na tyle ważna, że zasługuje na wprowadzenie odpowiedniego zapisu w II rozdziale Konstytucji RP. Aby Wasz projekt ustawy o zmianie Konstytucji miał poparcie społeczne postanawiacie doprowadzić do zorganizowania referendum, które podda głosowanie Wasz pomysł.

Dowiedzcie się:

- Czy w Waszej sytuacji możliwe jest o staranie się o przeprowadzenie referendum?
- Dlaczego zmiany, które chcecie wprowadzić, mogą być przedmiotem referendum?
- Jakie kroki należy podjąć, aby doprowadzić do przeprowadzenia referendum?
- Jakie warunki muszą być spełnione, aby referendum było ważne?

Polska jako część społeczności międzynarodowej stanęła przed decyzją w sprawie ratyfikacji pewnej bardzo ważnej umowy międzynarodowej, która wiąże się z przekazaniem w kilku kwestiach organowi międzynarodowemu kompetencji organów władzy państwowej. Ze względu na to, że jest to sprawa kluczowa dla przyszłości kraju, Prezydent RP zaproponował zorganizowanie referendum i zwrócił się do Was jako do Senatu RP w kwestii zgody na jego przeprowadzenie.

Dowiedzcie się:

- Jaka jest rola prezydenta i senatu w tym przypadku?
- Czy ktoś inny może zaproponować referendum w tej sprawie?
- Dlaczego omawiana sprawa może być przedmiotem referendum?
- Jakie warunki muszą być spełnione, aby referendum było ważne?

Jesteście grupą polskich obywateli i obywaterek, która od pewnego czasu walczy o przeforsowanie w polskim prawie pewnej bardzo ważnej sprawy, mającej szczególne znaczenie dla kraju. Nie dotyczy ona spraw finansowych, obronności państwa ani amnestii. O tym, że sprawa jest ważna, może świadczyć fakt, że już kilkaset tysięcy osób podpisało się pod Waszym wnioskiem o zorganizowanie ogólnopolskiego referendum w tej sprawie.

Dowiedzcie się:

- Jakie kroki należy podjąć, aby doprowadzić do referendum?
- Kto zdecyduje o tym, czy referendum się odbędzie?
- Czy ktoś inny może zaproponować referendum w tej sprawie?
- Dlaczego omawiana sprawa może być przedmiotem referendum?
- Jakie warunki muszą być spełnione, aby referendum było ważne?

Jesteście grupą mieszkańców i mieszkanek gminy X. Jest Was na razie siedmioro, jednak wiecie, że Wasz pomysł w sprawie pewnego rozwiązania gospodarczego na pewno znajdzie szersze poparcie wśród lokalnej społeczności (znacznie ułatwi bowiem jej funkcjonowanie). Aby poddać go pod szerszą dyskusję i uzyskać poparcie w gminie postanawiacie zorganizować referendum w tej sprawie.

Dowiedzcie się:

- Jakie kroki należy podjąć, aby doprowadzić do referendum?
- Kto zdecyduje o tym, czy referendum się odbędzie?

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

- c. Czy ktoś inny może zaproponować referendum w tej sprawie?
- d. Dlaczego omawiana sprawa może być przedmiotem referendum?
- e. Jakie warunki muszą być spełnione, aby referendum było ważne?

Załącznik 3

Materiał 1: Referendum w sprawie przyjęcia ustawy zmieniającej Konstytucję RP.

Konstytucja RP z 1997 roku

Referendum

Art. 125.

1. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa może być przeprowadzone referendum ogólnokrajowe.
2. Referendum ogólnokrajowe ma prawo zarządzić Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów lub Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.
3. Jeżeli w referendum ogólnokrajowym wzięło udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania, wynik referendum jest wiążący. [...]

Zmiana Konstytucji

Art. 235.

1. Projekt ustawy o zmianie Konstytucji może przedłożyć co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów, Senat lub Prezydent Rzeczypospolitej. [...]
6. Jeżeli ustawa o zmianie Konstytucji dotyczy przepisów rozdziału I, II lub XII, podmioty określone w ust. 1 mogą zażądać, w terminie 45 dni od dnia uchwalenia ustawy przez Senat, przeprowadzenia referendum zatwierdzającego. Z wnioskiem w tej sprawie podmioty te zwracają się do Marszałka Sejmu, który zarządza niezwłocznie przeprowadzenie referendum w ciągu 60 dni od dnia złożenia wniosku. Zmiana Konstytucji zostaje przyjęta, jeżeli za tą zmianą opowiedziała się większość głosujących. [...]

USTAWA

z dnia 14 marca 2003 r.

o referendum ogólnokrajowym

Rozdział 10

Referendum zatwierdzające zmianę Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 77. 1. Z wnioskiem do Marszałka Sejmu o przeprowadzenie referendum, o którym mowa w art. 235 ust. 6 Konstytucji, mogą wystąpić:

- 1) co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów;
- 2) Senat;
- 3) Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 78. 1. Pytanie w referendum rozpoczyna się od słów:

„Czy jesteś za przyjęciem zmiany Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., dokonanej ustawą z dnia ... (tytuł ustawy)?”.

Art. 79. 1. Przyjęcie w referendum zmiany Konstytucji następuje wówczas, gdy opowiedziała się za nią większość głosujących.

Materiał 2: Referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej.

Konstytucja RP z 1997 roku

Art. 90.

1. Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach. [...]
3. Wyrażenie zgody na ratyfikację takiej umowy może być uchwalone w referendum ogólnokrajowym zgodnie z przepisem art. 125.
4. Uchwałę w sprawie wyboru trybu wyrażenia zgody na ratyfikację podejmuje Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Referendum

Art. 125.

1. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa może być przeprowadzone referendum ogólnokrajowe.
2. Referendum ogólnokrajowe ma prawo zarządzić Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów lub Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.
3. Jeżeli w referendum ogólnokrajowym wzięło udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania, wynik referendum jest wiążący. [...]

USTAWA

z dnia 14 marca 2003 r.

o referendum ogólnokrajowym

Rozdział 8

Referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa

Art. 60. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa referendum ma prawo zarządzić:

- 1) Sejm, uchwałą podjętą bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, lub
- 2) Prezydent Rzeczypospolitej, za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.

Rozdział 9

Referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej

Art. 69. Prezes Rady Ministrów zawiadamia Marszałka Sejmu o podpisaniu umowy, której ratyfikacja wymaga zgody wyrażonej w trybie art. 90 ust. 2–4 Konstytucji, przesyłając jednocześnie Sejmowi tekst tej umowy wraz z załącznikami.

Art. 70. 1. O wyborze trybu wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej w drodze referendum decyduje Sejm, uchwałą podjętą bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

2. O podjęciu uchwały, o której mowa w ust. 1, Marszałek Sejmu zawiadamia Prezydenta Rzeczypospolitej, Marszałka Senatu i Prezesa Rady Ministrów. [...]

Art. 71. 1. Referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej może zarządzić Sejm lub Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą Senatu na zasadach i w trybie określonych w

art. 60.

Art. 73. 1. Wynik referendum w sprawie wyrażenia zgody na ratyfikację umowy, o której mowa w art. 69, jest wiążący, jeżeli wzięła w nim udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania.

Materiał 3: Referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa.

Konstytucja RP z 1997 roku

Referendum

Art. 125.

1. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa może być przeprowadzone referendum ogólnokrajowe.
2. Referendum ogólnokrajowe ma prawo zarządzić Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów lub Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.
3. Jeżeli w referendum ogólnokrajowym wzięło udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania, wynik referendum jest wiążący. [...]

USTAWA

z dnia 14 marca 2003 r.

o referendum ogólnokrajowym

Rozdział 8

Referendum w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa

Art. 60. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa referendum ma prawo zarządzić:

- 1) Sejm, uchwałą podjętą bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, lub
- 2) Prezydent Rzeczypospolitej, za zgodą Senatu wyrażoną bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.

Art. 61. 1. Sejm może postanowić o poddaniu pod referendum określonej sprawy z własnej inicjatywy, a także na wniosek Senatu, Rady Ministrów lub obywateli. W przypadku gdy Sejm, w drodze uchwały, nie uwzględni wniosku o przeprowadzenie referendum, Marszałek Sejmu informuje o tym wnioskodawcę.

2. Wniosek o zarządzenie referendum powinien określać propozycje pytań lub wariantów rozwiązania w sprawie poddanej pod referendum. [...]

Art. 63. 1. Sejm może postanowić o poddaniu określonej sprawy pod referendum z inicjatywy obywateli, którzy dla swojego wniosku uzyskają poparcie co najmniej 500 000 osób mających prawo udziału w referendum.

2. Referendum z inicjatywy obywateli nie może dotyczyć:

- 1) wydatków i dochodów, w szczególności podatków oraz innych danin publicznych;
- 2) obronności państwa;
- 3) amnestii. [...]

Art. 66. 1. Wynik referendum jest wiążący, jeżeli wzięła w nim udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania. [...]

Materiał 4: Referendum lokalne.

USTAWA

z dnia 15 września 2000 r.

o referendum lokalnym

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 2. 1. W referendum lokalnym, zwanym dalej „referendum”, mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego jako członkowie wspólnoty samorządowej wyrażają w drodze głosowania swoją wolę:

- 1) w sprawie odwołania organu stanowiącego tej jednostki;
- 2) co do sposobu rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej tej wspólnoty, mieszczącej się w zakresie zadań i kompetencji organów danej jednostki;
- 3) w innych istotnych sprawach, dotyczących społecznych, gospodarczych lub kulturowych więzi łączących tę wspólnotę. [...]

Art. 4. Referendum przeprowadza się, z zastrzeżeniem art. 5 ust. 1, z inicjatywy organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego lub na wniosek co najmniej:

- 1) 10% uprawnionych do głosowania mieszkańców gminy albo powiatu;
- 2) 5% uprawnionych do głosowania mieszkańców województwa.

Rozdział 3

Przepisy ogólne dotyczące referendum przeprowadzanego na wniosek mieszkańców

Art. 11. 1. Z inicjatywą przeprowadzenia referendum na wniosek mieszkańców jednostki samorządu terytorialnego wystąpić może:

- 1) grupa co najmniej 15 obywateli, którym przysługuje prawo wybierania do organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego, a w odniesieniu do referendum gminnego – także pięciu obywateli, którym przysługuje prawo wybierania do rady gminy;
- 2) statutowa struktura terenowa partii politycznej działająca w danej jednostce samorządu terytorialnego;
- 3) organizacja społeczna posiadająca osobowość prawną, której statutowym terenem działania jest co najmniej obszar danej jednostki samorządu terytorialnego.

2. Podmioty, o których mowa w ust. 1, zwane są dalej „inicjatorami referendum”.

Art. 12. 1. Inicjator referendum powiadamia na piśmie przewodniczącego zarządu danej jednostki samorządu terytorialnego, a w gminie wójta (burmistrza, prezydenta miasta), o zamiarze wystąpienia z inicjatywą przeprowadzenia referendum. [...]

Art. 14. 1. W terminie 60 dni od dnia powiadomienia, o którym mowa w art. 12 ust. 1, inicjator przeprowadzenia referendum zbiera podpisy mieszkańców uprawnionych do wybierania organu stanowiącego danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy chcą poprzeć inicjatywę w tej sprawie.

Rozdział 4

Referendum na wniosek mieszkańców w sprawach innych niż odwołanie organu jednostki samorządu terytorialnego

Art. 17. 1. Organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego podejmuje uchwałę w sprawie przeprowadzenia referendum, jeżeli wniosek mieszkańców spełnia wymogi ustawy oraz nie prowadzi do rozstrzygnięć sprzecznych z prawem; organ stanowiący jest związany treścią wniosku.

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Rozdział 8

Tryb przeprowadzania oraz ustalania i ogłaszania wyników referendum

Art. 55. 1. Referendum jest ważne, jeżeli wzięło w nim udział co najmniej 30% uprawnionych do głosowania, z zastrzeżeniem ust. 2. [...]